

Vila Rein na Gvozd 23

Put u raj

Bele i Miroslava Krleže

Muzej grada Zagreba
1989. daje integralnu
konceptiju Krležina
Gvozda kao *memorije*,
a arhitekt Željko
Kovačić 2001. razrađuje
projektiranje i oblikovanje
memorijala na prvom katu

Napisao: **Slavko Šterk, MGZ**
Foto: **MGZ**

Zgrada na Gvozd 23 (nekada Tuškanac 6a i Put barunice Sofije Jelačić 1) sagrađena je po narudžbi bankara Adolfa Reina i njegove žene Elizabete 1928./29. godine, prema nacrtima arhitekta Rudolfa Lubynskog (1873. – 1935.). Uredjenje parcele i objekta na parceli (zidana garaža, drvena sjednica, dva bazena) u sadašnjem stanju dovršeno je 1936. (građevno poduzetništvo A. Helf-

mann). Zbog podzemnih voda izvedene su 1937. kanalizacija i drenaža terena (građevno poduzeće Spiller i Šurina) te potporni zid pred vilom (građ. inženjer Valerij Riszner).

Objekt ima oblik izduljenog kubusa, čija je masa horizontalno raščlanjena jakim vijencem između podruma i prizemlja. Pročelja su reprezentativno oblikovana s motivom lukova koji se ritmički ponavljaju duž najniže etaže s balkonom i verandom na jugoistočnoj fasadi te lodom na jugozapadnoj. Tlocrt je istovjetan u prizemlju i na prvom katu. Lociran je sje-

verno, u odnosu na parcelu, koliko konfiguracija terena omogućuje, kako bi se oslobodio prostor za osunčanu terasu prizemlja i kontinuirani terasasti vrt koji se stepenasto organizira od sjevernog ulaza u objekt garaže preko kamenim zidom ogradenih stepenica i podesta. Stepenice vode do ulaza u objekt, a nastavljaju se uz vrt, uz terasu prizemlja.

Koncepcija je vrta slobodna, što estetski odgovara blizini šume, a obnovljen je nakon velikog odrona zemlje, 1937. Zastupljenost biljnih vrsta podređena je specifičnoj lokaciji unutar areala Tuškanove šume. Uz njegov južni obod, podno garaže, vodi puteljak do terase prizemlja, gdje su smještene dva kružna mramorna postamenta sa skulpturama grčkih božica Pandore i Lede (treća skulptura, božice Hebe, nalazi se pred ulazom u zgradu, po vrh obodnog zida).

Objekt na Krležinom Gvozd 23 izvrstan je primjer rezidencijalnih zagrebačkih vila bogatih vlasnika između dva rata.

Poetični dom i zaštićeni spomenik

Dio Tuškanca, koji od 1928. nosi ime povijesne planine Gvozd, ušao je u povijest po jedinstvenom bračnom paru Miroslavu i Beli Krleži, književnom velikanu i slavnoj glumici. Godine 1952. oni se konačno rješavaju "pakla" iz Kukovićeve ulice 23 (danas Ulice Andrije Hebranga 23) i odlaze na Gvozd 23, na *Put u raj*, u cottage – četvrt Zagreba. Naime, stan u Kukovićevoj bio je prostran, ali na nezgodno mjestu – veliki promet ispod prozora, a u kući nekoliko obrtnika koji su, radeći, stvarali buku. Par je bio nesretan i razmišljali su o drugom stambenom rješenju. Odnedak je to doznala Elizabeta Rein te Beli ponudila prostor prvoga kata. Isprva Krleža nije bio oduševljen, ali se priklonio Belinoj želji za preseljenjem i oni su ovdje proveli posljednja tri desetljeća života.

Krleža se zapravo umnogome uselio u ambijent svoga djetinjstva. Kuća na Gvozd 23 ispunila je njihova očekivanja: poetični pogled na Gornji grad, na zvonik *starog Marka*, koji marljivo otkucava vrijeme i podsjeća ih da su se njih dvoje davne 1916. sreli pod njegovim krovovima. Tu žive daleko od gradske vreve, u parku Tuškancu. Gvozd postaje poetični dom, zavičajna luka, muzej ljepote, sastajalište književnika, političara i umjetnika.

Bela i Miroslav Krleža, Mersad Berber i supruga (snimljeno u siječnju 1980. godine)

Nakon Beline i Krležine smrti, ambijent u kojem je stvarao književnik (uključujući stambeni objekt sa svim pripadajućim pokretninama u kući) zaštićen je 1981. Rješenjem o preventivnoj zaštiti Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu te zapečaćen iste godine. Gradski Komitet za prosvjetu, kulturu i znanost 1984. razmatra mogućnost uređenja kompleksa na Gvozd, nudeći rješenje da se što dostojnije obilježi ime i djelo Miroslava Krleže. Predloženo je da Zavod za književnost i teatrologiju JAZU-a pod određenim uvjetima preuzme ostavštinu i Krležin stan, koji bi kasnije prerastao u Krležin institut (sa znanstvenim, društvenim i kulturnim značajem). Akademik Marijan Matković, dugogodišnji Krležin suradnik i prijatelj, u svoje ime i u ime JAZU-a, daje 1985. iscrpan i argumentiran prijedlog za uređenje Krležina Gvozda kao *memorije*.

Izvršno vijeće Skupštine grada Zagreba 1987. donosi Zaključak o predaji na čuvanje predmeta iz dijela ostavštine M. Krleže Muzeju grada Zagreba, uz uvjet da Muzej poduzme sve mjere i radnje u svezi s uređenjem *memorije* te stručne poslove oko ambijentalnog postava zbirke. Preuzimajući djelomične popise zbirke od Muzeja za umjetnost i obrt, Muzej grada Zagreba ponajprije, između 1987. i 1988., popisuje biblioteku Miroslava Krleže, a zatim između kolovoza i studenoga 1988. sastavlja popis svih pokretnih i nepokretnih predmeta.

Iste se godine osniva Odbor za uređenje Krležinog Gvozda, na čelu s Božom Rudežom. Na temelju projektnog programa arhitekata Božidara Rašice i Vere Mersić (1988.), kasnije upotpunjenog projektnim programom Antuna Vulina, dia (poč. 1990.), razrađuje se ambiciozan i veliki projekt koji predviđa: muzejsko-memorijalni kompleks (visoko prizemlje i prvi kat), kulturno-memorijalni program koji je sadržavao: izložbeno-memorijalni postav (prizemlje), Krležinu radionicu i studijsku biblioteku (potkrovlje), Scenu Krležianu (podrum i eksterijer) te turističko-komercijalni i uslužni sadržaj (aneksi glavne zgrade) i kolni promet u pokretu i mirovanju.

Muzej grada Zagreba (Slavko Šterk) 1989. daje integralnu koncepciju Krležina Gvozda kao *memorije* koja se sastoji od četiri komponente: muzejsko-memorijalnog prostora (prvi kat – nekadašnji zapečaćeni dio stana), muzejsko-izložbenog prostora (prvi kat – dio nekadašnjeg stana domara), muzejsko-upravnog prostora (prvi kat – dio nekadašnjeg stana domara) i okolnog parka s prilazima i rampama te kućnim stepeništem kao spojnom točkom vanjskog dijela i unutrašnjosti.

Istodobno, restaurirani su i konzervirani svi oštećeni predmeti (posebice papir, tekstil i namještaj).

Na temelju djelomičnog izmijenjenog i dotjeranog muzeološkog programa Muzeja grada Zagreba (Slavko Šterk), arhitekt Željko Kovačić 2001. razrađuje pro-

▶ jektiranje i oblikovanje *memorijala* na prvom katu Krležina Gvozda 23, koji se za javnost otvara na godišnjicu Krležine smrti, 29. prosinca 2001.

Od ulaza do Žutog salona

Ulaz. U ulaznom trijemu, pri dnu stepeništa s visokom soklom od umjetna kamena (imitacija žućkastog mramora) u malu, polukružno nadsvođenu nišu smješten je brončani portret Miroslava Krleže, rad kipara Ivana Sabolića iz 1966. Na taj je način, u spojnoj točki vanjskog prostora i unutrašnjosti simbolički označen ulaz u *memoriju*. Krleža ponovno stanuje na Gvozdu.

Predsoblje. U predsoblju na prvom katu, iza dvojnih masivnih hrastovih vrata dočekuje nas konzola sa zrcalom s metalnim aplikama, alegorijskim figurama i biljnim ornamentima iz vremena empira (oko 1820/30.). Na ogledalu je fotografija nasmijanog Krleže, Frane Vodopivca, s podignutim šeširom, za dobrodošlicu! Tu je i rezbarena drvena škrinja iz Dalmacije (17. stoljeće) sa stiliziranim palmetama i cvjetovima, lijepi primjerak etnobaštine.

Predsoblje

Blagovaonica. Desno, iza hrastovih vrata ulazi se u nekadašnji veliki *hall*, obložen visokom hrastovom lamperijom. S pridodanim kaminom, on stvara ugodaj tople dobrodošlice, prijateljskog utočišta, što je i bila ideja arhitekta Rudolfa Lubynskog. Iz praktičnih razloga (blizina kuhinje i najveća udaljenost od radnih prostora), Bela ga pretvara u blagovaonicu. U njoj dominira okrugli bidermajerski, furnirani stol na balustarskoj nozi iz 1840., a prate ga neobarokni naslonjač iz 1880. i stolac za ljuljanje, novijeg datuma, u kojem je volio sjediti Krleža. Uza sjeverni i zapadni zid nalaze se dvokrilna i jednokrila bidermajerska ormar-vitrina s ostakljenim vratima, prepune kovanog i porculanskog posuda, naslijeđe Krležine tete Pepe. Između njih je neobarokna sofa – trosjed (oko 1870.). Uz vrata, ambijent upotpunjuju klasicistički stolić s intarziranom pločom, na kojem se nalaze mjeđeni samovar i lukinjera, polica-etažerica, minijturno izvedeni orijentalni rad (oko 1860.) sa zbirkom kineskog posuda te stol s pločom na preklop, na kojem je Belina zbirka srebrnog posuda iz druge polovine

18. stoljeća (motiv janjadi). Na zidovima, slijeva nadesno, dominiraju uljne slike: tvrđava Senj, A. Glavana, koja podsjeća na Belino mjesto rođenja; ženski portret, rad Petra Dobrovića iz 1914.; ženski portret prema Velasquezu od Mersada Berbera iz 1975. (dar Beli); *Selo u snijegu* Ivana LACKOVIĆA - Croate (tempera na staklu); *Obješeni fazan* (V. Filakovca) te portret Bele Krleže, rad Stojana Aralice (pokraj vrata za poslugu). Danas nedostaje platno Krste Hegedušića s motivom *Zelenog kadra*, poznato iz kataloga likovne grupe Zemlja (nekad je stajalo na mjestu Dobrovićeve slike).

Evokativno je bakreno i kositreno posude koje toplo svjetluca oko kamina (kotlići, čajnici, kalupi za kolače, vřeći, svijećnjaci...). Sve je to Bela skupila u svojoj kolekcionarskoj strasti (*Jesam... onu bakrenu tavu sam našla u jednoj zagrebačkoj hiži, a onaj bokal je jedna kumica donijela pred kazalište. Dosta sam i dobila od mojih Kangrga i Vuksana. Ima i od Krležine tete, ona je volila bakar*). Povrh kamina Krležina intervencija, reprodukcija renesansnog portreta bogatog

Blagovaonica

trgovca Geoga Giszea, rad H. Holbeina, čiji je original u Berlinu.

Na podu je orijentalni tepih iz Turkmenije, prožet geometrijskim motivima crvene, plave i crne boje, a na stropu mesingani luster *holander* s pet svjetiljki, kao u nekom dosluhu s Holbeinovom slikom. Na komodi, do vrata Beline spavaće sobe, stari televizor s modernom muzeološkom intervencijom: na njemu prikazuju Krležina putovanja, obljetnice itd.

Loda. Iz blagovaonice kroz velika, obojena i ostakljena vrata izlazi se u lođu, prostor za odmor i čitanje. Krase je stolić s okruglom furniranom pločom, opletenom vijencem, naslonjač od pletene šibe te dva stolca (od hrastovine i tamnoobojenog drva sa sjedalom od sukane slame). Dominantna je bista žene na drvenom postamentu, u narodnoj nošnji s prekrizanim rukama, isklesana u bijelom mramoru, rad Vanje Radauša iz 1952. Tu je i *Kipar* s čekićem i dljetom u rukama (naslonjen na nedovršeni muški torzo) - brončani autoportret Vanje Radauša iz 1953. Do njega je lik crnkinje koja s uzdignutim rukama na glavi pridržava posudu;

riječ je o pučkoj rezbariji u monoksilnom drvu iz Afrike (dar s putovanja?). Na stoliću okrugla medalja: na aversu portret Krleže sa šešišom, na reversu stojeći lik Krleže. Njezin dvojničnik danas je uzidan u pročelje Krležine rodne kuće u Radićevoj ulici 7.

Belin mali salon. Iza dvostruko ostakljenih vrata stiže se u Belin mali salon (tzv. Žuti salon). Čini se da je izvorno "jezgro peterosobnog stana", veliki Belin "teatar", pozornica s mnogo okretaja, kutova za razna raspoloženja, za svačiji ukus. Ulazimo u prostor zrcala i ruža. Soba je uređena s mnogo ljubavi, uspomena koje je vežu za voljene osobe. Salon je služio kao "opće sastajalište" i imao funkciju oslonca, upotpunjen "posebnim sastajalištem" - Krležinom radnom sobom.

Prema prozoru stoji intarzni klasicistički stolić (oko 1800.) s vedutama Venecije, a na ladici i bočnim ploham shematski su crteži arhitekture (na pravokutnoj ploči gotovo uvijek veliki buket žutih ruža). Okružuje ga pseudo-klasicistička sofa s dva visoka naslonjača (oko

orijentalni tepisi. Povrh kamina veliko je ovalno pozlaćeno zrcalo (u osovinama reljefno izvedene girlande). Na kaminu uočljiva brončana medaljica: *Orfej s lirom*, rad pariškog medaljara L. Coudraya iz 1900., a kraj kamina Augustinčićevi *Mlađić i djevojka s gitarom*, sadreni rad iz 1928., koje povezuje Belina muzikalnost i potreba za glazbenim ugodajem.

Uz vrata prema Krležinoj radnoj sobi su bidermajerski sekreter od furniranog oraha, horizontalno razdijeljen u tri dijela: dolje dvokrilna vrata, srednji dio ploča za pisanje i sustav ladica, flankiran crno-bijelim stupićima (oko 1830.); iznad pastel na masnom kartonu i panel-ploči: pisar s Balbanića iz 1970., predviđen za ilustraciju *Balada*. Uza sekreter slika vaze s cvijećem, tempera na papiru, signirana N. T. iz 1962. Pokraj prozora iznimno vrijedna klasicistička komoda za pisanje s tri blago izvučene, bogato intarzirane ladice s prizorima iz lova i seoske arhitekture. Iznad sekretera je uljeni portret Bele Krleže, rad slikara Jerolima Mišea iz 1931., a do prozora pravokutno venecijansko zrcalo, uramljeno drvenim pozlaćenim okvirom (motiv rocailla na proboj).

S desne strane prozora bidermajerska je komoda s tri ladice, od kojih su donje dvije flankirane crnoobojenim stupićima; iznad nje veliki uljeni kazališni portret Bele Krleže kao barunice Castelli, rad Nikole Reiserera iz 1951., u gotovo impresionističkoj maniri (slikarov osobni dar Beli). Na komodi venecijansko staklo obojeno u plavo te fotografija Beline majke u staklenom plavom okviru, posve u skladu s Reiserovom slikom. Okolne zidove krase nekoliko minijatura i manja uljena slika Mersada Berbera *U slavu Velasquezu*.

Belin mali salon ostavlja dojam svečanog mjesta koje gosta i namjernika oslobađa napetosti. Osjećaju opuštenosti pridonosi i metalni, pozlaćeni luster sa stakleno-kristalnim ukrasima (24 svjetiljke), koji nas u mašti odvodi na lagune Venecije.

Odvojene spavaonice i Krležina soba

Belina spavaća soba. Pokraj malog salona nalazi se Belina spavaća soba. Bela i Krleža spavali su u zasebnim prostorijama i svakog jutra "ona će za njega glumiti novu ženu, ta umivena, očešljana, namerisana žena znati će da se divi, da zabavlja, da savjetuje, da oćarava svojom neposrednošću i uvijek da ostane pomalo ▶

Belin mali salon

Belin mali salon ostavlja dojam svečanog mjesta koje gosta oslobađa napetosti

1930.?) te bidermajerski naslonjač s novom prugastom presvlakom. Iza, kod bijelog kamina druga je zona okupljanja, s naslonjačem od pozlaćenog rezbarenog drva, kopijom klasicizma s presvlakom od prugastog brokata. Prema potrebi, u slučaju većeg broja uzvanika, njemu se pridodavao nasuprotni identični naslonjač koji stoji pred bidermajerskim sekreterom. Na podu, ispod oba kompleta prostiru se

Belina spavaća soba

Krležina radna soba

► *daleka, nedokučiva. Bela je bila žena koju je Krleža doživio u potpunosti i koja je kao takva postojala*". Smjer kretanja između njihovih soba paralelan je s pravcem kuće. Ovi prostori razlikuju se od svih ostalih, skladnom prisnošću i intimnošću. Supružnici u njima nalaze oazu mira. Na intimnom pak planu, ova suprotstavljena udaljenost pokazuje njihovu blisku emotivnu povezanost.

U Belinoj sobi dominira krevet s tapciranim uzglavljem (rad iz 20. stoljeća), smješten kraj vrata blagovaonice. Nad njim je *Ženski portret* Mersada Berbera, izveden u pastelnu (kombinirana tehnika) s posvetom Beli. Nasuprot kreveta veliki je dvokrilni ormar s odsječnim uglovima, bogato intarzirani geometrijskim motivima u orahovu furniru, s originalnim metalnim bravama, veličanstveni rad (oko 1750.). Do njega, pred prozorom, intarzirana komoda - sekretar (oko 1850.). Na njoj kinezerije: noćna svjetiljka s metalnim nosačem, mesingani lik sjedećeg Buddha i božice Guan Yin - budističke spisateljice čovječanstva (tri sjedeća ženska lika sa šest ruku na prijestolju od lotosa). Lijevo od kreveta konzolni bidermajerski toaletni stolić (oko 1830.) – drugi Belin toaletni prostor, a iznad njega uljeni Belin portret, rad Cate Dujšin iz 1950. Do njega, u uglu bidermajerski noćni ormarić u obliku stupa, kružnog tlocrta, na poligonalnom postolju (oko 1830.). Pred kreveta

tom okrugli stolić s jednom nogom koja se račva u tri manje (oko 1850.) te dva naslonjača s četiri tokarene noge, presvučeni novom baršunastom presvlakom.

S lijeve strane, uz vrata malog salona, bidermajerska je komoda, horizontalno podijeljena na četiri ladice (uz dvije ladice crnoobojeni polustupići). Iznad nje pravokutno je zrcalo, uramljeno drvenim pozlaćenim okvirom (pri vrhu zaobljenih uglova, motiv girlanda od ruža, pri dnu u istoj dispoziciji motiv akantusova lišća). To je bilo stalno mjesto Beline jutarnje i večernje toalete.

Na zidovima i komodama niz je uramljenih fotografija (većinom Belini portreti kao barunice Castelli te skupni portreti s majkom i Krležom). Desno, uz vrata malog salona, prema ugaonoj peći, na zidu su dva manja Belina portreta: Mila Milunovića iz 1954. i onaj Cate Dujšin. Pokraj njega ženski portret N. Reiserera iz 1950. Na peći slavna uramljena fotografija Miroslava Krleže, F. Vodopivca.

Na podnici ispred ormara i desno od kreveta dva su orijentalna tepiha iz Turkmnije s geometrijskim motivima, a na stropu pozlaćeni drveni luster sa šest svjetiljki.

Krležina radna soba. Vraćajući se kroz Belin mali salon, iza dvostruko ostakljenih vrata ulazi se u staru blagovaonicu. Krleža joj je dao novu namjenu, preoblikujući je u radni prostor. To je najveći, najosvjetljeniji i relativno mirni

dio stana, sa zasebnim izlazom-ulazom u *degagement* (lijevo) i s mogućnošću izlaska na balkon glavnog pročelja (desno), omiljeno pišćevo mjesto s kojeg može promatrati toranj crkve sv. Marka. Tu je Krležina biblioteka, oslonac njegova života i rada. Uza sve zidove police su s knjigama, među kojima su i unikati svjetskoga značenja (otprilike 4240 naslova). Krležin veliki radni stol od punog oraha iz 1930., s neorenesansnim stolcem, u lijevom je uglu, okružen rječnicima, gramatikama, enciklopedijama svjetskih starijih i novijih izdavača. Nekad je ispred njega stajala stara, plišana fotelja kardinalskocrvene boje, mjesto Krležinih povremenih odmora. Prema izlazu u hodnik stoji garnitura za primanje gostiju: sofa s dva naslonjača od punog drva i pletene trske te stol od pune orahovine s balusterskim nogama, rad iz 20. stoljeća. Pred policom za knjige bidermajerski je stol od svijetlog oraha s nogama u obliku lire (na ploči intarzirana traka), rad iz otprilike 1830.

Na drugoj je strani Belin klavir s bečkim mehanizmom (Rudolf Stelzhemner) iz 19. stoljeća. Na njemu je Belin portret iz 1925., signirana fotografija u srebrnom okviru, te dvije skulpturice: *Petrica Kerempuh* A. Augustinčića i figura muškarca, A. Bešlića. Između prozora glavne fasade smješten je intarzirani tabernakl (donji dio s tri ladice, srednji dio pult za pisanje, gore sustav ladica, na srednjoj ladicu figure, okovi iz doba Luja XVI., prva

Radna soba Miroslava Krleža

*Krležina biblioteka sa
4240 naslova, u kojoj
su i unikati svjetskoga
značenja, oslonac je
njegova života i rada*

pol. 18. stoljeća). Pokraj njega kopija renesansnog stolca s naslonom. Iza vrata balkona RIZ-ov kabinet-ormarić (radi gramofon) na kojem se može čuti Krležin glas iz različitih radioemisija.

Iznad polica za knjige, slijeva nadesno, nekoliko slika: reprodukcija portreta Erazma Rotherdamskog, H. Holbeina (izvorna štafelajna slika iz 1523. nalazi se u Louvru); uljeni portret Miroslava Krleže, dar Petra Dobrovića iz 1930.; veliki uljeni portret Dubrovićeve supruge, nastao nakon 1930.; reprodukcija detalja srednjovjekovne freske iz Sopoćana (ptiči u rukama); reprodukcija Michelangelova portreta (izvorni portret atribuiran Jacopinu del Conte iz Casa Buonarotti u Firenci); te uljena veduta Venecije (Duždeva palača), Petra Dobrovića iz 1938.

Na policama za knjige nekoliko je manjih skulptura i posuda: poprsje crkinje s uzdignutom kosom, od bajcane ebanovine iz Afrike (Nigerija) – Titov dar Beli; grobna zoomorfna posuda majmuna koji sjedi i prednjim nogama pridržava posudu s drškom u obliku stremena iz Južne Amerike (sjeverne Ande) – umjetnost Močiko Indijanaca (između 200. pr. Kr. i 700.), dar našeg ambasadora u Peru te torzo ženskog akta, gipsani odljev nepoznatog domaćeg autora (nekada u Belinoj spavaćoj sobi na ormaru). Police za knjige krase i dvije iznimno vrijedne sive svilene trake na kojima su raznobojnim koncima izvezeni pejzažni motivi

sa ženskim likovima u japanskim kimonima.

Ispod sofe i stola orijentalni je tepih iz Turkmenije s crvenom i tamnomodrom potkom, a na stropu metalni pozlaćeni luster sa 18 svjetiljki.

Krležina spavaća soba. Kroz drvena vrata konačno se ulazi u Krležinu spavaću sobu i zatvara se krug koji nas je vodio od životne pozornice prema samoći, od javnosti prema intimnosti, od poznatog k nepoznatom, ostavljajući najveću tajnu za

kraj. Ulazi se u prostor askeze, odricanja, gomilanja nehajnosti.

Nasuprot vrata, neposredno pred policom s knjigama (gdje dominiraju Matoš, Gide, Baudelaire), skroman je francuski krevet s presvučenim uzglavljem. Na polici mali Philipsov radioapar, kupljen u Parizu 1952. Lijevo od kreveta neobarokni je stol s pločom izvijenih rubova (oko 1870.), a desno u uglu veliki orahov, furniran i intarzirani dvokrilni ormar s odrezanim uglovima, čija su vrata bogato intarzirana biljnim ornamentima. Tu je, dakaiko, pred prozorom i priručni radni stol na četiri balustarske noge, bogato intarzirani biljnim ornamentima (na ploči su intarzirani godina 1767. i Kristov monogram IHS) te manji stolić za dnevni domaći i strani tisak. I ovdje je najveći dio stilskog namještaja naslijede tete Pepe iz 1922. Desno, iza vrata dvokrilni je ormar, flankiran crnim pilastrima iz 1850., a lijevo mali stolić s pločom za pisanje u krevetu i metalnim stalkom (svjedok neprospavanih Krležinih noći). Uz peć, do vrata kupaonice bidermajerska je komoda od orahovine iz 1850., a nad njom reprint karte putovanja Cristobala Colona (Kristofora Kolumba) iz 1492., kupljen u Parizu.

Krležina spavaća soba

Nad policom za knjige dominira portret Krležina oca, rad ugljenom Jerolima Mišea iz 1927.; lijevo je politička karikatura H. Daumiera, filantropa Roberta Macairea, jedna od izvornih koloriranih litografija iz istoimenog albuma; desno kolorirana reprodukcija detalja prizora *Kristovog rođenja* (žena iz vrča lijeva voda) iz manastira Sopoćani, iz 13. stoljeća; do prozora reprodukcija detalja Michelangelova *Posljednjeg suda* iz Sikstinske kapele (1534.-1541.).

Prema vratima kupaonice, na zidu visi uramljeni kolaž 24 fotografije značajnih Belinih kazališnih uloga, a uz peć Belin portret s čipkastom crnom lepezom u ulozi barunice Castelli te odložene Krležine drvene štake (svjedoci posljednjih Krležinih dana, danas prenesene u izložbeni dio Memorije). Na podu se prostire orijentalni perzijski tepih (na svijetlosmeđoj podlozi cvjetni motivi), dar G. A. Namera Krleži s putovanja u Egipat, 1962. Na stropu visi pozlaćeni drveni luster sa šest svjetiljki. Svuda uokolo, na stolu i ormaru, na podu iza vrata nehalno su razbacane knjige, novine i časopisi.

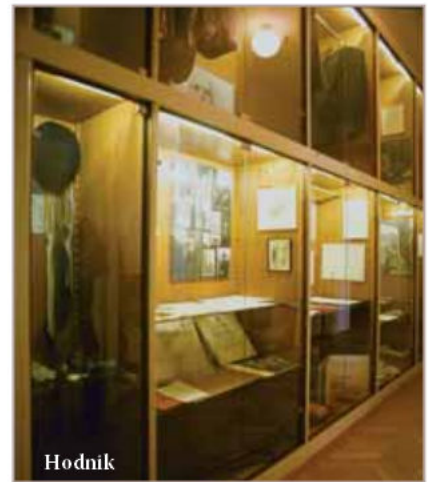
Izlaz iz memorije

Ulaskom u kupaonicu, napuštamo *memoriju* (nekada zapečaćeni dio stana) i ulazimo u novi, muzejsko-upravni prostor koji služi kao servis muzejsko-memorijalnog i muzejsko-izložbenog dijela. Kupaonica, WC i dio hodnika poslužit će povremenim tematskim izložbama. Na podu kupaonice, u kolažu, u linoleumu se ponavljaju uzorci podnih pločica s tlocrtima sanitarije i opreme. Trenutačno se ovdje prikazuju, kroz predmete pro-

nađene na Gvozdu 23, Krležin život i djelo kroz četiri manja segmenta - desno: iza vrata Krležine spavaće sobe na osvijetljenom duratransu, u sitotisku povijest vile Rein; na sjevernom zidu: na isti način, Krležine adrese stanovanja i školovanja u Zagrebu, na planu grada iz 1929. s fotografijama i kratkim bilješkama; na zapadnoj stijeni: zid knjiga u obliku plitke vitrine sa svim jugoslavenskim i stranim izdanjima Krležinih djela (lijevo dolje *knjige prijatelji*, djela koja je Krleža često ponovno čitao; desno dolje: sva izdanja *Balada Petrice Kerempuha*, povezana s malom šok-sobom (nekadašnji WC) u kojoj se, kroz grafičke listove naših eminentnih umjetnika i multimedijску projekciju (dva monitora) te mural Zlatka Boureka, produbljuje dojam o baladama; naokolo po zidovima: kazališni plakati domaćih i stranih predstava s naglaskom na ciklusu Glembajevi, plakati za Krležina predavanja i najavu novih časopisa, izbor fotografija iz domaćih i stranih predstava, a na dva LCD-ekrana sekvence iz kazališnih predstava i filmova.

U **hodniku** su zadržani ugrađeni ormari, ali su njihova drvena vrata zamijenjena staklenima, pa se pretvaraju u vitrine. Ovdje se može zaviriti u privatni i javni život Miroslava i Bele Krleže: osobne stvari, dokumente, odlikovanja, pisma, nakit... Polica s knjigama preko puta prezentirana je kao fotografija na kojoj se na hrptovima knjiga iščitava njezin sadržaj.

Kuhinja sa sačuvanim elementima namještaja (kredenci, police, stol i stolci, posuđe) služi muzejskoj trgovini i kompjutorskom pretra-

Hodnik

U **hodniku** su zadržani ugrađeni drveni ormari, ali su njihove drvene vratnice zamijenjene staklenima i time pretvoreni u vitrine

živanju podataka o Miroslavu i Beli Krleži (debeli staklena ploča za kompjutor počiva na keramičkim nogama nekadašnjeg sudopera).

Djevojačka soba postala je soba kustosa, s arhivom i mjesto istraživača *in situ* (dva izvorna ormara služe pohrani dokumentarnog materijala).

U **smočnici** sačuvani ormar služi za pohranu publikacija i ostalih materijala za prodaju, kao i za održavanje *memorije*.

Na kraju izlaznog hodnika (uza sačuvanu vješalicu za odijela), na prozorskom staklu uvećana je fotografija Krležine šetnje Gvozdom, autora Šime Radovića, naslovljena *Kamo to ide Krleža?* ●

Kupaonica

Nekadašnja kupaonica danas služi kao "muzejsko-memorijalni" i "muzejsko-izložbeni" prostor. Na podu kupaonice, u kolažu u linoleumu ponavljaju se uzorci podnih pločica s tlocrtima sanitarija i opreme